

ELŻBIETA TYLEK, JOLANTA POLACZEK, JAN PIELICHOWSKI

Politechnika Krakowska
 Samodzielna Katedra Chemii i Technologii Tworzyw Sztucznych
 ul. Warszawska 24, 31-155 Kraków

Metody analizy poli(kwasu asparaginowego) i jego pochodnych^{*)}

METHODS OF ANALYSIS OF POLY(ASPARTIC ACID) AND ITS DERIVATIVES

Summary — General characteristics of the methods of analysis of poly(aspartic acid) (PKA) has been presented on the basis of literature (mainly patents). PKA is a biodegradable polymer what let use it in medicine, environmental protection, agriculture and cosmetics. It can occur in cyclic form [as polysuccinimide, PSI, Formula (I)] or linear one [Formula (II)]. The results of investigation of the structures of sodium salts of PKA and PSI by nuclear magnetic resonance (¹H NMR and ¹³C NMR), infrared spectroscopy, gel permeation chromatography and thermogravimetry were discussed.

Key words: poly(aspartic acid), analysis, chemical structure, molecular weight, thermal stability.

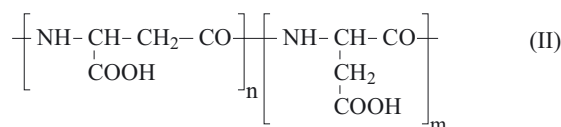
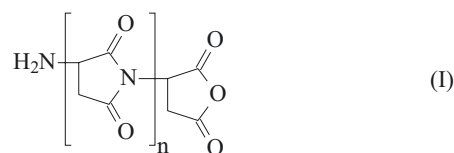
OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA STRUKTURY POLIMERÓW KWASU ASPARAGINOWEGO I METOD JEJ OCENY

Pod koniec ubiegłego wieku zwrócono szczególną uwagę na polimery biodegradowalne, które znalazły zastosowanie w wielu gałęziach przemysłu. Ważną rolę odgrywa wśród nich poli(kwas asparaginowy) (PKA) oraz jego pochodne — nietoksyczne i higroskopijne związki ulegające biodegradacji [1—7]. Z tego względu interesujące wydają się możliwości stosowania poliasparaginianów w inżynierii biomedycznej i farmacji [4, 6, 8—11].

W zależności od rodzaju monomerów stosowanych do syntezy PKA oraz sposobu prowadzenia takiej reakcji powstają poliasparaginiany o różnej budowie chemicznej i odmiennych właściwościach, dlatego też bardzo istotna jest pełna charakterystyka otrzymywanych polimerów. W tym celu stosuje się różne techniki instrumentalne, a przede wszystkim magnetyczny rezonans jądrowy (NMR), spektroskopię w podczerwieni (IR) [2, 12—19], chromatografię żelową (GPC) [20—35], termogravimetrię (TG) oraz różnicową kalorymetrię skaningową (DSC) [36—40].

Znane są dwa typy struktury polimerów kwasu asparaginowego [HOOC-CH(NH₂)-CH₂-COOH]: cykliczna, czyli poli(imid kwasu bursztynowego) [ang. *polysuccinimide* (PSI)] [wzór (I)] oraz liniowa, powstająca w wy-

niku hydrolizy PSI prowadzonej w środowisku zasadowym, z zastosowaniem wodorotlenku potasu, sodu, magnezu, wapnia lub amonu [1, 41—44]. Tworzą się wówczas różne postacie PKA o strukturze liniowej, takie jak α-α, α-β (β-α) i β-β, charakteryzujące się odmiennymi właściwościami. Na przykład, postać β-β PKA

rozpuszcza się w wodzie w odróżnieniu od struktury α-α i α-β [1, 45]. Wzór (II) przedstawia postać α-β PKA [18].

W celu określenia budowy PKA wykorzystuje się metodę NMR, która umożliwi scharakteryzowanie łańcucha głównego polimeru, udziału w nim poszczególnych sekwencji oraz konformacji, a także identyfikację grup końcowych w PSI, tj. grup aminowych, α- i β-karboksyłowych oraz imidowych [2, 3, 16—18]. Na podstawie widm ¹H NMR można ocenić rozgałęzienia łańcucha w strukturze PKA oraz stopień otwarcia pierścienia imidowego PSI w toku hydrolizy, natomiast metodą ¹³C NMR określa się m.in. rozgałęzienia łańcucha w PSI, charakterystyczne konformacje oraz nieregularną struk-

^{*)} Artykuł przedstawia treść wystąpienia na konferencji „Materiały polimerowe, Pomerania-Plast 2004”, Międzyzdroje, 2—4 czerwca 2004 r.

ture polimeru, a także można scharakteryzować przesunięcia chemiczne atomów węgla nierównocennych grup karbonylowych w jednostkach imidowych PSI [3, 13, 14, 16–19].

Zastosowanie spektroskopii IR umożliwia potwierdzenie obecności pięciocząłowego pierścienia imidowego w PSI oraz pasm absorpcyjnych charakterystycznych dla wiązania C-O grupy karboksylowej i amidowej.

Ciężary cząsteczkowe powstających poliasparagininów wyznaczone metodą GPC mieszczą się w przedziale 1000 D–100 000 D, przy czym najczęściej otrzymuje się PKA o ciężarach cząsteczkowych od 3000 D do 5000 D [20–34].

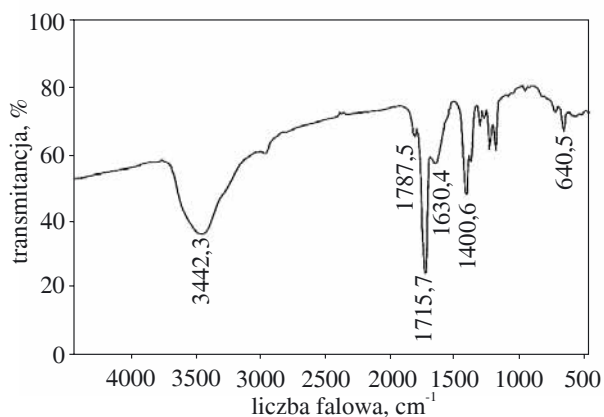
Z punktu widzenia ewentualnych zastosowań poliasparagininów w inżynierii biomateriałów interesująca wydaje się ocena ich właściwości termicznych, takich jak temperatura topnienia, temperatura zeszklenia oraz odporność cieplna. W tym celu wykorzystuje się metody różnicowej kalorymetrii skaningowej (DSC) oraz termogravimetrii (TG) [38–40].

METODY SPEKTROSKOPOWE

Spektroskopia w podczerwieni

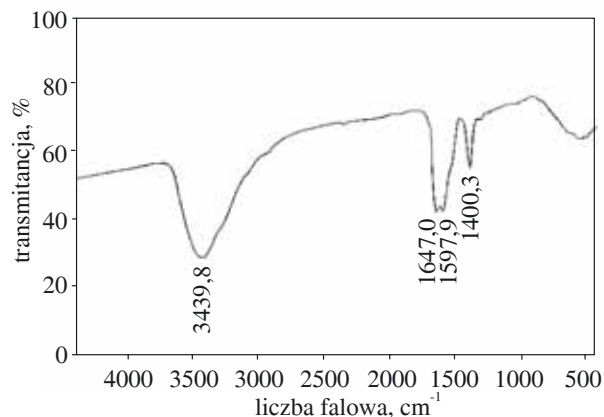
Pasma absorpcji charakterystyczne dla poliasparagininów omawiamy tu na przykładzie PSI oraz soli sodowej PKA.

W widmie FT-IR PSI (rys. 1) jest widoczny intensywny dublet w zakresie 1790–1690 cm^{-1} pochodzący od pięciocząłowego pierścienia imidowego oraz pasmo absorpcyjne o średniej intensywności w zakresie 3700–3100 cm^{-1} pochodzące od drgań rozciągających N-H. Pasma absorpcyjne o średnim natężeniu, z wyraźnym sygnałem odpowiadającym drganiom rozciągającym wiązania grupy C-O z maksimum przy ok. 1400 cm^{-1} , pojawia się też w obszarze 1450–1350 cm^{-1} [1, 12–15].

Rys. 1. Widmo FT-IR poli(imidu kwasu bursztynowego) (PSI) [22]

Fig. 1. FT-IR spectrum of polysuccinimide (PSI) [22]

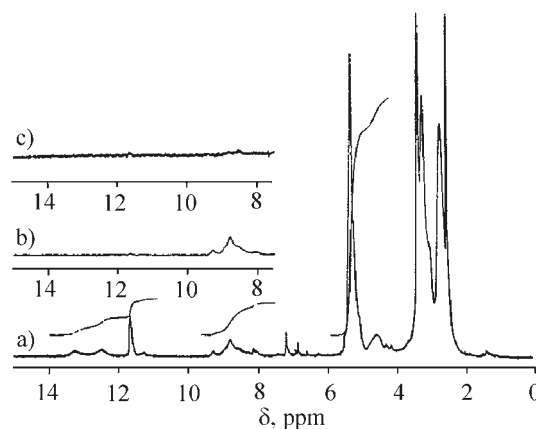
Rys. 2. Widmo FT-IR soli sodowej poli(kwasu-asparagino-wego) (PKA) [22]

Fig. 2. FT-IR spectrum of sodium salt of poly(aspartic acid) (PKA) [22]

Inny jest obraz widma IR soli sodowej PKA (rys. 2). Pojawia się tu pasmo absorpcji o średniej intensywności (przedział 3500–3400 cm^{-1}) pochodzące od drgań rozciągających N-H. Charakterystyczny dublet grupy amidowej o podobnej intensywności występuje ok. 1600–1650 cm^{-1} . Z kolei sygnał z maksimum przy ok. 1400 cm^{-1} w paśmie o średniej intensywności odpowiada drganiom rozciągającym wiązania grupy C-O [1, 12–15].

Spektroskopia protonowego magnetycznego rezonansu jądrowego

Widmo ^1H NMR PSI w DMSO- d_6 (rys. 3a) charakteryzuje się w obszarze 4,5–5,4 ppm intensywnymi sygnałami pochodzącymi od protonów grup metinowych

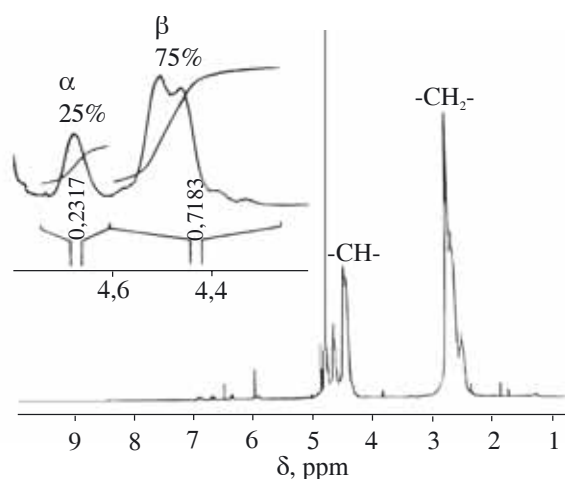
Rys. 3. Widmo ^1H NMR PSI w DMSO- d_6 (a), natychmiast po dodaniu 5 kropli D_2O (b) oraz po upływie 3 dób od chwili dodania D_2O (c) [18]

Fig. 3. ^1H NMR spectra of PSI in DMSO- d_6 (a), immediately after addition of 5 drops of D_2O (b) and 3 days after addition of D_2O (c) [18]

(>CH-) jednostek imidowych. Sygnały protonów metylenowych (>CH₂-) jednostek imidowych o prawie jednakowej intensywności występują przy ok. 3,3 i 2,6 ppm. Sygnał pochodzący od wzorca znajduje się przy 2,49 ppm, a od wody przy ok. 3,5 ppm. Dwa szerokie pasma można zaobserwować przy 12,48 ppm i 13,22 ppm, a niezbyt ostre linie rezonansowe znajdują się przy 11,60 ppm i 11,22 ppm. Sygnały te prawdopodobnie pochodzą od protonów karboksylowych lub aminowych, które ulegają wymianie z pozostałością wody. Natomiast sygnały protonów amidowych znajdują się w zakresie 8,0–9,5 ppm i pochodzą najprawdopodobniej z rozgałęzienia łańcucha lub otwarcia pierścienia imidowego. Dodanie kilku kropeł D₂O powoduje, że protony grup aminowych i kwasowych zanikają natychmiast, natomiast protony amidowe zanikają powoli, nawet w czasie kilku dób (rys. 3b i 3c) [1, 17, 18].

Reakcja hydrolizy PSI prowadzi do otrzymania soli PKA zawierających jednostki α - i β -asparaginowe, których powstanie jest spowodowane atakiem czynnika nukleofilowego na wiązanie C-N w pierścieniu imidowym PSI, przy czym możliwe jest otwarcie pierścienia imidowego w położeniu α - i β - [17, 28–30].

Widmo ¹H NMR soli sodowej PKA w D₂O (rys. 4) charakteryzuje się tym, że zanikają sygnały protonów (>CH-) i (-CH₂-) jednostek imidowych PSI (por. rys. 3), natomiast pojawiają się sygnały protonów (>CH-) przy

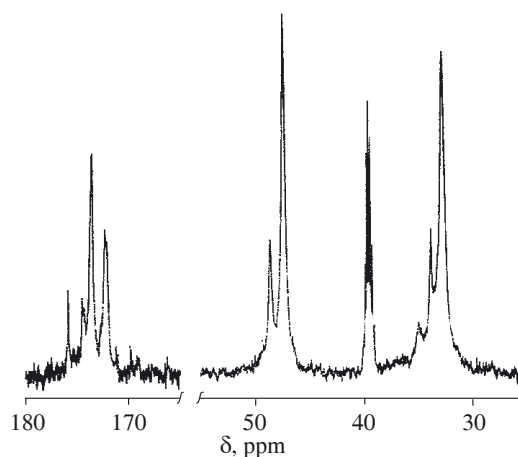
Rys. 4. Widmo ¹H NMR soli sodowej PKA w D₂O [18]

Fig. 4. ¹H NMR spectrum of sodium salt of PKA in D₂O [18]

4,7 i 4,2 ppm oraz protonów (-CH₂-) przy 2,8, 2,7 i 2,4 ppm. Dwa różne przesunięcia chemiczne protonów wskazują na różne kierunki otwarcia pierścienia imidowego PSI (α - i β -), których wzajemny stosunek można określić właśnie na podstawie analizy widm ¹H NMR. Gdy zachodzi całkowita hydroliza jednostek imidowych PSI, to stosunek α : β wynosi zawsze 25/75. Omawiane widmo zawiera także intensywny sygnał od D₂O przy 4,75 ppm [1, 3, 13, 16–19, 44].

Spektroskopia węglowego magnetycznego rezonansu jądrowego

Widmo ¹³C NMR PSI w DMSO-d₆ (rys. 5) wyróżnia się dwoma typowymi sygnałami, umiejscowionymi przy 173 i 174 ppm a pochodzącymi od dwóch nierównocennych grup karbonylowych z jednostek imidowych

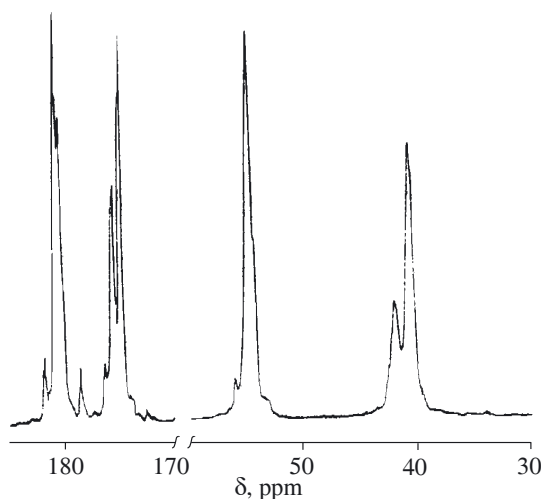

Rys. 5. Widmo ¹³C NMR PSI w DMSO-d₆ [18]

Fig. 5. ¹³C NMR spectrum of PSI in DMSO-d₆ [18]

występujących w PSI. Sygnały pochodzące od atomów węgla grup (-CH₂-) oraz (>CH-) w powtarzających się jednostkach imidowych znajdują się odpowiednio przy ok. 32 ppm i 47 ppm. Pozostałe małe piki w obszarach 33–35 ppm oraz 174–178 ppm wskazują na nieregularną strukturę polimeru bądź na obecność różnych grup końcowych znajdujących się w PSI. Charakterystyczny sygnał pochodzący od substancji wzorcowej znajduje się przy 39,5 ppm [18].

Widmo ¹³C NMR soli sodowej PKA w D₂O (rys. 6) charakteryzuje się szerokimi i intensywnymi sygnałami

Rys. 6. Widmo ¹³C NMR soli sodowej PKA w D₂O [18]

Fig. 6. ¹³C NMR spectrum of sodium salt of PKA in D₂O [18]

widocznymi w zakresie 170—185 ppm. Sygnały te obejmują dwa różne sygnały atomów C grupy karboksylowej i amidowej.

W alifatycznym zakresie przesunięć chemicznych sygnałów atomów węgla obserwuje się trzy różne sygnały. Pierwszy z nich, występujący w przedziale 51—57 ppm, pochodzi od sygnału atomu węgla grupy >CH- w PKA. Sygnał ten jest ostry i bardzo intensywny. Dwa pozostałe sygnały (przesunięcia chemiczne w zakresie od 37 ppm do 44 ppm) pochodzą od atomów węgla grupy -CH₂- [18].

CIĘŻAR CZĄSTECZKOWY (METODA CHROMATOGRAFII ŻELOWEJ)

Wartość ciężaru cząsteczkowego poliasparaginianów zależy przede wszystkim od rodzaju wyjściowego substratu, rozpuszczalnika oraz warunków prowadzenia polimeryzacji. W zależności od ilości odprowadzanej z układu wody, otrzymuje się poliasparaginiany o różnych ciężarach cząsteczkowych [20, 23, 25]. Wpływ na ciężar cząsteczkowy PSI wywiera rodzaj zastosowanej w polimeryzacji atmosfery (tabela 1, [24, 25]).

Tabela 1. Wpływ rodzaju atmosfery gazowej w syntezie PSI na wartość ciężaru cząsteczkowego (M_n , M_w) produktów^{a)} [24, 25]

T a b l e 1. Effect of the type of gas environment during PSI synthesis on molecular weight (M_n , M_w) of the product [24, 25]

Atmosfera gazowa	M_n	M_w
Powietrze	2955	7159
Azot	3250	7484
Obniżone ciśnienie	5225	18 693

^{a)} Skład mieszaniny reakcyjnej: kwas asparaginowy — 3,01 g, katalizator (H₃PO₄) — 1,03 g, rozpuszczalnik (węglan propylenu) — 15,03 g.

W celu otrzymania polimeru o większym ciężarze cząsteczkowym PSI poddaje się reakcji przedłużania łańcucha metodą chemiczną przy użyciu odpowiednich reagentów. Jako środki sieciujące stosuje się etylenodiaminę, 1,3-bis-aminoetylenocykloheksan, heksametylenodiaminę, trietylenodiaminę, *m*-ksylenodiaminę oraz polieterodiaminy. Otrzymywane produkty składają się z jednostek imidowych oraz α - i β -asparaginowych, mają więc charakter kopolimerów PKA. Ich wagowo średni ciężar cząsteczkowy mieści się na ogół w przedziale 3400—78 000 D, a wartości M_n wynoszą od 1200 D do ok. 8000 D [32—34].

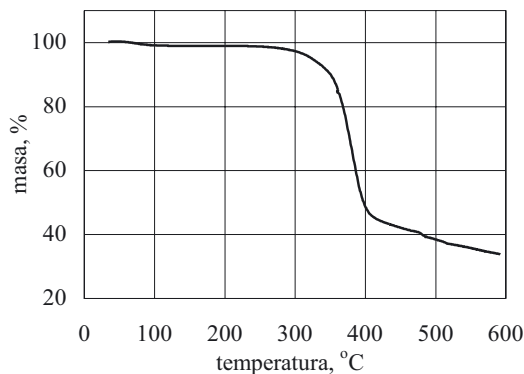
Polimery o ciężarach cząsteczkowych od 100 000 D można otrzymać w wyniku reakcji soli poliasparaginowych z dihydrazidem kwasu malonowego, adypinowego lub tereftalowego w *N,N*-dimetyloformamidzie. Znana jest też metoda otrzymywania hydrożeli na drodze naświetlania PKA promieniowaniem γ [36, 39]. Tą metodą otrzymuje się hydrożele o chłonności wody dochodzącej do 3400 g wody/g suchego żelu.

Średnie ciężary cząsteczkowe PSI można także charakteryzować za pomocą metody MALDI-MAS (*Matrix-Assisted Laser Desorption/Ionization* — desorpcja i jonizacja za pomocą lasera, technika spektroskopii mas). Wyznaczony tą metodą średni ciężar cząsteczkowy PSI wynosi 13 710 D [5, 35].

ANALIZA TERMOGRAWIMETRYCZNA

W Samodzielnej Katedrze Chemii i Technologii Tworzyw Sztucznych Politechniki Krakowskiej wykonano analizę termogravimetryczną PSI otrzymanego w wyniku polikondensacji kwasu asparaginowego lub soli amonowej kwasu maleinowego w warunkach promieniowania mikrofalowego.

Próbki o masie ok. 4,5 mg analizowano z szybkością ogrzewania 10 K/min w atmosferze argonu, w temp. 303—703 K, stosując aparat „Netzsch TG-209”. Stwierdzono, że degradacja termiczna PSI przebiega kilkietapowo, co jest wynikiem nałożenia się kilku procesów degradacji charakteryzujących się zbliżonymi wartościami

Rys. 7. Krzywa termogravimetryczna PSI
Fig. 7. Thermogravimetric curve for PSI

ciami energii dysocjacji. Na krzywej termogravimetrycznej PSI (rys. 7, [36, 37, 46, 47]) można wyodrębnić wyraźny etap rozkładu rozpoczynający się w temp. ok. 250 °C. Bardziej intensywny rozkład polimeru, w zależności od jego struktury, zachodzi w przedziale temp. 290—420 °C. Ilość stałej pozostałości po rozkładzie wynosi ok. 30 %.

LITERATURA

1. Polaczek J., Dziki E., Pielichowski J.: *Polimery* 2003, **28**, 61.
2. Nakato T., Yoshitake H., Matsubara K., Tomida M., Kokuchi T.: *Macromolecules* 1998, **31**, 2107.
3. Schwamborn M.: *Polym. Degrad. Stab.* 1998, **59**, 39.
4. Roweton S., Huang S. J., Swift G.: *J. Environ. Polym. Degrad.* 1997, **5**, 175.
5. *Pat. USA* 6 072 025 (2000).

6. *Pat. USA* 6 001 956 (1999).
7. *Pat. USA* 5 610 267 (1997).
8. *Pat. USA* 4 590 260 (1986).
9. Kapoor D., Misra N. K., Tandon P., Gupra V. D.: *Eur. Polym. J.* 1998, **34**, 1781.
10. *Pat. USA* 5 714 558 (1998).
11. *Pat. USA* 4 696 981 (1987).
12. *Pat. USA* 5 981 691 (1999).
13. Kokofuta E., Suzuki S., Harada K.: *Bull. Chem. Soc. Jpn.* 1978, **51**, 1555.
14. Vanga S. R., Lapointe P., MacGregor D. N.: *Macromol. Chem.* 1993, **194**, 195.
15. Gonsalves K. E., Jin S., Barton M. I.: *Biomaterials* 1998, **19**, 1501.
16. Sivcova H., Saudek V., Drobnik H.: *Polymer* 1982, **23**, 1237.
17. Tomida M., Nakato T.: *Polymer* 1997, **38**, 4733.
18. Wolk S. K., Swift G., Smith R. L.: *Macromolecules* 1994, **27**, 7613.
19. Matsubara K., Nakato T., Tomida M.: *Macromolecules* 1998, **31**, 1466.
20. *Pat. USA* 5 315 010 (1994).
21. *Pat. USA* 6 197 897 (2001).
22. *Pat. USA* 5 478 919 (1995).
23. *Pat. USA* 5 756 595 (1998).
24. *Pat. USA* 5 939 518 (1999).
25. *Pat. USA* 5 939 517 (1999).
26. *Pat. USA* 6 380 350 (2002).
27. *Pat. USA* 5 373 088 (1994).
28. *Pat. USA* 5 466 779 (1995).
29. *Pat. USA* 5 371 180 (1994).
30. *Pat. USA* 5 468 838 (1995).
31. *Pat. USA* 5 288 783 (1994).
32. *Pat. USA* 6 001 956 (1999).
33. *Pat. USA* 5 854 378 (1998).
34. *Pat. USA* 5 552 516 (1996).
35. Wensheng X., Regnier F. E.: *J. Chrom.* 1999, A853, 243.
36. Polaczek J., Dziki E., Pielichowski J.: „Prace Naukowe ITO i TSzt Politechniki Wrocławskiej”, 2003, nr 52, seria 25, 45.
37. *Polskie zgłosz. pat.* P-346 885 (2001).
38. Polaczek J., Dziki E., Pielichowski J.: *Inż. biomat.* 2003, nr 27, 6.
39. Polaczek J., Dziki E., Pielichowski J.: *Inż. biomat.* 2003, nr 28, 21.
40. Polaczek J., Dziki E., Pielichowski J.: „Prace Naukowe ITO i TSzt Politechniki Wrocławskiej”, 2003, nr 52, seria 25, 560.
41. *Pat. USA* 5 373 086 (1994).
42. *Pat. USA* 4 839 461 (1989).
43. *Pat. USA* 5 296 578 (1994).
44. *Pat. USA* 5 221 733 (1993).
45. Kovaces J., Nagy Kovaces H. i in.: *J. Org. Chem.* 1960, **26**, 1084.
46. *Pat. USA* 6 180 752 (2001).
47. *Pat. USA* 5 219 952 (1993).